

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย” ดำเนินการในช่วง 4 มกราคม 2542 ถึง 3 มกราคม 2545 ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างองค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ เพิ่มความชัดเจนในการวิจารณ์ให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ สร้างเครือข่ายระหว่างศิลปิน นักวิชาการ นักวิจารณ์ และผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งใช้การวิจารณ์ศิลปะในการเสริมสร้างพลังทางปัญญาและวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ให้แก่สังคมร่วมสมัย

สำหรับวิธีการวิจัยนี้ ใช้การรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เอกสาร การสัมภาษณ์ผู้รู้ การทดลองสอนในระดับต่าง ๆ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ อันรวมถึงการฝึกฝนการวิจารณ์จากการสัมผัสกับตัวงานศิลปะต้นแบบ ตลอดจนการสร้างและเผยแพร่งานวิจารณ์โดยร่วมมือกับสื่อแขนงต่าง ๆ

ต้นทางการวิจารณ์ทัศนศิลป์ได้เริ่มขึ้นพร้อม ๆ กับการตั้งหลักของศิลปะสมัยใหม่ ความจำเป็นในการอธิบายให้สาธารณชนเห็นคุณค่าของศิลปะในช่วงแรก ทำให้ผู้สร้างสรรค์ส่วนหนึ่งต้องสร้างการวิจารณ์ควบคู่ไปด้วย จากจุดเริ่มต้น บทบาทของผู้สร้างสรรค์ต่อการวิจารณ์ยังคงฝังรากลึกอยู่แม้ในปัจจุบัน และโดยรวมแล้ว การวิจารณ์ทัศนศิลป์ก็อยู่ในมือของผู้สร้างสรรค์เสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อการวิจารณ์ปรับตัวรองรับการแสดงความคิดเห็นระหว่างผู้สร้างสรรค์ การวิจารณ์ก็ไม่อาจรักษาดุลยภาพระหว่างผู้สร้างกับผู้รับ และยังไม่เป็นกิจสาธารณะที่สมบูรณ์

การศึกษาที่มุ่งเน้นไปในทางปฏิบัติ และไม่ได้พัฒนาความรู้ด้านวิชาการศิลปะให้ทัดเทียมกันก็มีส่วนต่อความอ่อนแอของการวิจารณ์ เช่นเดียวกับ วงวิชาการด้านประวัติศาสตร์และทฤษฎีศิลป์ที่ยังไม่ได้เข้ามาหนุนให้การวิจารณ์มีความแข็งแกร่งขึ้น

บทบาทของสื่อก็ไม่อาจมองข้ามเช่นกัน ในขณะที่สื่อแขนงต่าง ๆ มีเสรีภาพในการวิจารณ์ได้อย่างกว้างขวาง แต่สื่อส่วนใหญ่อาจมิได้ตระหนักว่า การวิจารณ์ศิลปะก็เป็นพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัยได้เช่นเดียวกับการวิจารณ์สังคมและการเมือง

แม้การวิจารณ์ทัศนศิลป์จะมีข้อจำกัดดังที่กล่าวมา แต่จากข้อมูลเอกสารที่เก็บรวบรวมได้จำนวนมาก เมื่อกลั่นกรอง คัดสรร และวิเคราะห์ออกมาในรูปสรณิพนธ์ ก็เป็นสิ่งที่แน่ชัดว่า ยังมีผลงานการวิจารณ์ทั้งจากคนในและคนนอกวงการศิลปะจำนวนหนึ่งที่มีคุณค่า ผลงานเหล่านี้จะกระจายอยู่ในแหล่งข้อมูลหลากหลายชนิด อาทิ สุจิตร์จากนิทรรศการ คำนำของหนังสือ บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย และบทวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น แม้การคัดสรรบทวิจารณ์มุ่งที่จะบ่งชี้พลังทางปัญญา แต่สรณิพนธ์ก็สะท้อนความหลากหลาย อันเป็นภาพรวมของวงการทัศนศิลป์อย่างเลี่ยงไม่ได้ ประเด็นของการวิจารณ์จึงครอบคลุมสื่อศิลปะที่ต่างกัน จากงานจิตรกรรมไปจนถึงศิลปะที่ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในด้านเนื้อหาที่มีการวิเคราะห์แนวคิดในงานของศิลปินเฉพาะบุคคล ไปจนถึงทิศทางร่วมในการสร้างสรรค์ของกลุ่มศิลปิน และยังมีการวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างสรรคศิลปะ อาทิ ระบบอุปถัมภ์และการจัดการศิลปะของรัฐและเอกชน บทวิจารณ์ที่รวบรวมไว้ยังแสดงถึงคุณค่าทางสุนทรีย์ และชี้แนวทาง

ในการอ่าน “ภาษาทัศนศิลป์” รวมทั้งการตีความงานศิลปะในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้สรณิพนธ์ยังแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ของศิลปะต่างสาขาที่สามารถสร้างความมั่งคั่งให้แก่กัน และแก่การวิจารณ์

นอกจากนี้ สรณิพนธ์ยังสะท้อนถึงความตื่นตัวของวงการศิลปะของไทยต่อความเปลี่ยนแปลงในเวทีศิลปะของโลก บทวิจารณ์จากต่างประเทศจำนวนหนึ่งในสรณิพนธ์ โดยเฉพาะบทวิจารณ์จากประเทศเพื่อนบ้าน เป็นการนำประสบการณ์ที่คล้ายคลึงมาเปรียบเทียบกับวงการศิลปะของไทย ในบางส่วนก็เป็น การเสริมประเด็นที่นักวิจารณ์ไทยยังไม่ได้สร้างงานไว้ชัดเจน

สาระสำคัญของสรณิพนธ์และการวิจัยนี้ได้บ่งชี้ว่า การวิจารณ์นั้นนอกจากจะแสดงถึงคุณค่าของงานศิลปะแล้ว ยังทำให้เราตระหนักต่อการสร้างสรรค์อันมีคุณค่าต่อชีวิต และสังคมร่วมสมัย ทั้งเป็นสิ่งยืนยันว่า วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ของไทยไม่ได้ตกต่ำ หากการวิจารณ์ที่เป็นลายลักษณ์ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ทั้งนี้ในระดับบุคคล นักวิจารณ์ไทยกลุ่มเล็ก ๆ จำนวนหนึ่งก็แสดงให้เห็นประจักษ์ว่า สามารถสร้างการวิจารณ์ในระดับที่มีคุณค่าได้อย่างชัดเจน แม้จะขาดความต่อเนื่องก็ตาม การค้นพบจุดเด่นและจุดด้อยของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคมไทยจากผลของการวิจัยนี้ อาจเป็นการสร้างรากฐานสำคัญในการที่จะศึกษาและปรับเสริมให้การวิจารณ์ศิลปะเป็นวิถีทางแสดงพลังทางปัญญาให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริงต่อไป

ABSTRACT

The research project **“Criticism as an Intellectual Force in Contemporary Society”** under the aegis of the Thailand Research Fund (TRF) was undertaken from 4 January 1999 to 3 January 2002. Its objectives were to build up a body of knowledge in the criticism; develop critical skills for those involved or interested in criticism; promote networks of creative artists, critics, scholars and the general public; and create possibilities for the criticism of the arts to reinforce the intellectual and critical culture of contemporary Thai society.

The methodologies employed for the research includes investigation and appraisal of documentary sources; interviews; teaching experiments at various levels; workshops in criticism based on commissioned works; and promotion of critical activities in co-operation with various media and educational institutions.

The beginnings of art criticism are found in the setting of the principles of modern art, in the need to explain to the public and to open their eyes to the values of art in the early period. This has made some creative people do criticism as well as art right from the start. The role of the makers of art vis-à-vis criticism runs very deep, even today, and it is generally true that criticism in the visual arts is mostly in the hands of the makers of art. When criticism makes itself amenable to the ideas and opinions of such people, however, it may not be able to maintain a balance between the producers and the viewing public. The result may not be a wholly public activity.

Education which is directed at practised without equally developing academic and scholarly knowledge about art is partly to blame for the weakness of art criticism. At the same time, historical and theoretical circles have not given support to the work of creating more vigorous criticism.

Nor can the role of the media be overlooked. The various branches of the media are free to make wide-ranging criticism. But most do not realize that art criticism is one of the intellectual forces of contemporary society just like social and political criticism.

Despite these constraints on criticism in the visual arts, however, we have collected, digested, selected and analyzed these documents to create this anthology. These are critical writings of obvious value by persons both inside and outside the art world and come from many scattered sources such as exhibition catalogues, introductions to texts, scholarly articles, research reports and newspaper criticism. Although these critical writings were selected for their

intellectual force, this anthology cannot help but reflect the general variety that exists in the art world. The criticism therefore wanders over varying art media, ranging from painting to electronic works of art. In terms of content, there is analysis of the ideas on the works of individuals and in the collective creations of groups of artists. There is also analysis of the various elements which have had impact on artistic creativity, for example, the system of patronage as well as public and private management of the arts. They also interpret the many forms taken by beauty in works of art. Furthermore, the anthology reveals the relationships among the various branches of art which enrich one another and criticism as well.

The anthology reflects the Thai awareness of the art world and its changing scene. Some critical articles from abroad, especially writings from neighboring countries, present experiences which are comparable with things that happen in the Thai art world. Sometimes these writings shed light on points which are unclear in the oeuvre of Thai critics.

This anthology and this research are important because they show that art criticism, besides revealing the value of works of art, also alerts us to the importance of creativity in our lives and in contemporary society. This anthology is proof that the culture of criticism in Thailand has not ebbed. If written criticism is not as vigorous as it should be in some individuals, this little group of Thai critics makes it clear that they can create very worthwhile criticism, even if their work lacks continuity.

Finding the strengths and weaknesses in Thailand's critical culture in this critique may pave the way for the building of a worthy foundation for the study and cultivation of art criticism, making of the discipline a means of demonstrating to society its true intellectual power.